
Ustroń, 22 lutego 2024

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Lilianny Kurek, pt. *Twórczość literacka Amazonek. Między terapią a sztuką. Studium przypadku*,
przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Czerwińskiej, prof. UZ oraz
drugiego promotora dra hab. Bogdana Idzikowskiego**

Uwagi wstępne

Tematyka przedłożonej do recenzji pracy wpisuje się w szeroki nurt badań nad psychospołecznym funkcjonowaniem osób dotkniętych chorobą przewlekłą z jednej strony, a z drugiej – mieści się w kontekstach terapii przez sztukę. Problematyka rozprawy w ostatnich latach jest coraz częściej podejmowana w eksploracjach naukowych oraz rozważaniach teoretycznych – co nie może dziwić ze względu na zaniedbania w tym zakresie oraz wagę społeczną problemu. Autorka problematyzując tematykę lokuje ją w pięciu obszarach: autorek, dzieła, odbiorców, animacji promocji oraz biografii twórczych autorek. To czyni tematykę komplementarną i bez wątplenia stanowi pierwszy walor pracy. Drugim jest interdyscyplinarność oglądu teoretycznego i podejścia badawczego. Trafna identyfikacja problemu, osadzenie go w wielowątkowym kontekście, nie byłoby możliwe w obszarze jednej dyscypliny, zatem Doktorantka korzysta z dorobku pedagogiki leczniczej, pedagogiki kultury, nauk o komunikacji społecznej i mediach – o czym wspomina we wstępie (s. 9). Do tych subdyscyplin i dyscyplin dodałbym jeszcze psychologię, literaturoznawstwo, socjologię

(szczególnie kultury), a także w węższym zakresie filozofię i medycynę. To bez wątpienia imponujący zakresowo obszar, aczkolwiek logicznie skupiny wokół podjętego problemu badawczego. Badania zostały osadzone w paradygmacie interpretatywnym, a za wiodącą metodę Autorka obrała metodę biograficzną.

Praca posiada strukturę typową dla prac empirycznych w naukach społecznych. Widoczne są trzy części: teoretyczne podstawy badań, koncepcja badań własnych, prezentacja i interpretacja zebranych informacji. Całość domyka zakończenie, obszerna bibliografia oraz aneks. To bardzo obszerna praca mieszcząca się (w sumie z aneksem) na 468 stronach standardowego maszynopisu.

W dalszej części recenzji odniosę się szczegółowo do każdej części rozprawy, po czym przedstawię konkluzję końcową.

Teoretyczne podstawy badań

W obrębie teoretycznych podstaw badań własnych Lilianna Kurek wyróżniła cztery podrozdziały. Pierwszy obejmuje tematykę psychospołecznego funkcjonowania Amazonek. Podrozdział drugi – zatytułowany *System wsparcia* – prócz problematyki uwydatnionej w tytule, zawiera także zagadnienia społecznego i medialnego postrzegania raka piersi i kobiet nim dotkniętych. W trzecim podrozdziale znajdujemy charakterystykę Stowarzyszenia Amazonki. Domknięciem tej części są treści skoncentrowane w podrozdziale czwartym dotyczące aktywności twórczej / literackiej Amazonek.

Pomijam dokładną charakterystykę treści tej części pracy, natomiast skupiam się na wyrażeniu ogólnej opinii na jej temat.

Globalnie pozytywną ocenę tej części, wyrażoną w konkluzji poniżej, poprzedzam dwoma uwagami.

Pierwsza dotyczy pewnego niedosytu w zakresie treści wprowadzających w problematykę, a osadzonych w koncepcjach (głównie społecznych) choroby. Zapewne dyskusję można by rozpocząć od prezentacji podejścia do niepełnosprawności i zdrowia ICF ukazując typowe obszary: funkcje i strukturę ciała, aktywność i uczestniczenie, czynniki środowiskowe. Ten podział byłby przydatnym narzędziem w lepszym zrozumieniu zebranych i interpretowanych informacji w rozdziale empirycznym, ale przede wszystkim mógłby stać się dobrym punktem wyjścia do scharakteryzowania potrzeby wielowymiarowego podejścia

do choroby. Kreując teoretyczne podstawy choroby warto było sięgnąć także do popularnych koncepcji socjologicznych (np. choroby jako dewiacji, fenomenologicznego podejścia do choroby, interakcjonistycznego postrzegania choroby jako piętna, czy konstruktystycznej koncepcji ukazującej chorobę jako konstrukt społeczny). Sądzę, że taki przegląd byłby trafnym wprowadzeniem w problematykę dysertacji, ale co jeszcze ważniejsze pozwoliłoby Doktorantce na deklarację obranej koncepcji jako wiodącej – np. konstruktystycznej czy interakcyjnej. To zaś sprzyjałoby lepszej recepcji pracy i tworzyło swoistą podstawę interpretacji zebranych i prezentowanych informacji w części trzeciej.

Druga uwaga dotyczy zakończenia części pierwszej, a w zasadzie jego braku. Dokonanie przynajmniej ogólnego podsumowania, wskazanie luk w wiedzy w omawianym obszarze zapewne byłoby dobrym przyczynkiem do umotywowania wyboru własnego pola badawczego i zarazem wzmocnienia wartości prezentowanych badań w dalszej części rozprawy.

Rozdział pierwszy, w całej strukturze rozprawy, stanowi stosunkowo nieobszerny fragment, w czym dostrzegam walor koncepcyjny pracy. Traktuję to jako świadomy wybór Kandydatki związany z przyjętą rolą przypisywaną teoretycznym podstawom badań w rozprawach ulokowanych w paradygmacie interpretatywnym. Badania osadzone w przywołanym paradygmacie zwykle charakteryzuje otwartość (o czym pisze Autorka na s. 77), co sprawia, że skrupulatne zakreślenie teoretycznych podstaw badań (wraz z dokładną charakterystyką kluczowych kategorii) nie zawsze jest konieczne, a czasem (ze względu na budowanie przedzałożeniowości) wręcz szkodliwe. Zatem pod względem merytorycznym (konsekwentnie przywołując niedosyt teoretycznego wprowadzenia do choroby) rozdział pierwszy postrzegam jako komplementarny i spełniający swoją rolę.

Uogólniając – treści zawarte w części pierwszej zostały trafnie dobrane i umiejętnie uporządkowane. Wywód jest logiczny. Dostrzegam znajomość problematyki od strony merytorycznej i dojrzałość mgr Lilianny Kurek w problematyzowaniu omawianych zagadnień. Doceniam Jej wrażliwość widoczną w subtelnym omawianiu złożonych społecznie problemów oraz znawstwo tematyki, szczególnie widoczne w obszarze aktywności twórczej traktowanej jako terapia przez sztukę.

Koncepcja badań własnych

Koncepcja badań własnych została zaprezentowana w części drugiej składającej się z pięciu podrozdziałów. W pierwszym z nich został zaprezentowany przedmiot i cel badań. Przy czym Autorka określa przedmiot dysertacji (s. 76), jako sytuację kobiet chorych na raka piersi oraz przedmiot badań, którym jest twórczość literacka tych kobiet, a także wpływ sytuacji zdrowotnej na tematykę twórczości i proces twórczy, obieg społeczny i recepcję dorobku twórczego (s. 76). Doktorantka formułuje dwa cele. Pierwszy poznawczy, którym jest określenie roli Aktywności poznawczej Amazonek. Natomiast celu praktycznego dopatruje się w zaprezentowaniu konkretnych przykładów animowania i upowszechniania dorobku literackiego Amazonek (s. 77).

Przedmiot i cel korespondują zatem ze sobą, choć nie w pełnym wymiarze. Do dyskusji prowokuje cel praktyczny. Przywołany przez Kandydatkę Janusz Gnitecki definiuje cele praktyczne jako te związane z opracowaniem praktycznych wskazówek pod adresem badanych zjawisk (1993), co pozostaje w rozbieżności z zaprezentowaniem konkretnych przykładów [...] dorobku literackiego Amazonek (s. 77). Natomiast namiastkę autentycznego celu praktycznego znajdujemy we wstępie: „Wyniki badań stały się inspiracją do nakreślenia postulatów badawczych i praktycznych. [...] zalecenia praktyczne wskazują na wykorzystanie twórczości literackiej Amazonek w procesie rehabilitacji i kampaniach społecznych [...]” (s. 5).

W podrozdziale tym znajdujemy jeszcze deklarację obrania jako wiodącej jakościowej strategii badawczej oraz dopełniającej – ilościowej przydatnej w porządkowaniu danych socjometrycznych Amazonek oraz danych bibliometrycznych ich dorobku.

W podrozdziale drugim zostały zaprezentowane problemy badawcze. Główny problem badawczy przyjął postać pytania o znaczenie dla psychospołecznego funkcjonowania Amazonek ich ekspresji literackiej. Uszczegółowienie problemu znalazło swoje odzwierciedlenie w pięciu polach badawczych trafnie wyprowadzonych z literatury przedmiotu i przejrzystie porządkujących problematykę. Pola badawcze zostały wypełnionymi (w sumie) dziesięcioma pytaniami szczegółowymi. Taka konstrukcja problematyki nie budzi wątpliwości od strony merytorycznej. Pozostaje jednak nieco rozbieżna z przedmiotem i celem badań. Przypomnijmy, że Autorka wyróżniła dwa przedmioty i dwa cele badań. To zaś prowadzi do oczekiwań uporządkowania tematyki badawczej w dwóch polach odzwierciedlonych dwoma pytaniami głównymi, dopełnionymi

określoną liczbą pytań szczegółowych. Ponieważ wnikliwa analiza pytań szczegółowych odzwierciedla zakres merytoryczny celów formułując tę uwagę mam na myśli przede wszystkim brak transparentności konstrukcyjnej między przedmiotem, celem i problemem.

Charakterystyka metod, technik i narzędzi badawczych została zaprezentowana w rozdziale trzecim. Doktorantka słusznie zauważa, że wybór metody badawczej warunkowany jest problemem badawczym, którego konstrukcja i zakres merytoryczny zachęca do wyboru jako wiodącej metody biograficznej. Uzasadnienie tego wskazania postrzegam jako przekonujące, ugruntowane w literaturze przedmiotu. Charakteryzując dalej metodę Badaczka nawiązuje do koncepcji odmian wskazanej metody i deklaruje wykorzystanie metody indywidualnych przypadków, metody monograficznej i bibliograficznej, co moim zdaniem zbytecznie komplikuje opis. Wszak metoda biograficzna to konglomerat różnych technik (w niektórych opisach także metod) gromadzenia danych o przebiegu życia konkretnej osoby (grupy osób), w tym także, np. funkcjonowaniu w określonych stowarzyszeniach oraz gromadzenia danych o jej wytworach. Rozumiem jednak, że Doktorantka skorzystała z koncepcji Mieczysława Łobockiego (lub innych autorów) wyróżniającego sprecyzowane odmiany metody biograficznej, w tym wskazane metody (studium przypadku, monograficzną i bibliograficzną), które w praktyce badawczej także swoim zasięgiem obejmują możliwość wykorzystania wielu technik gromadzenia danych. Przy czym, charakteryzując techniki badawcze, Autorka znowu wraca do metody biograficznej i pisze o technice wykorzystanej w jej zakresie wymieniając otwarty wywiad pogłębiony. Zabrakło informacji o technice / technikach gromadzenia danych w obszarze bibliograficznym oraz monograficznym (choć w tym ostatnim zapewne wykorzystwała także technikę wywiadu). W dalszej części znajdujemy charakterystykę narzędzi badawczych: dwóch przewodników wywiadu – dla liderki Stowarzyszenia Amazonki oraz autorek. W analizie materiału Badaczka wykorzystwała technikę mapowania syntetycznie, aczkolwiek wystarczająco opisaną. Generalnie wybór metody (metod) i techniki postrzegam jako trafny, poprawnie uzasadniony, choć fragment ten jest nieco chaotyczny, co utrudnia recepcję. W moim przekonaniu wystarczyło wskazać na metodę biograficzną, przedstawić wykorzystane w jej obszarze techniki gromadzenia danych oraz narzędzia badawcze. Zapewne opis ten można było wzbogacić o etapy porządkowania i analizowania danych korzystając z konkretnego schematu (np. sześciu kroków Creswell'a lub innej koncepcji).

Przedostatni podrozdział tej części zawiera charakterystykę badanej grupy. Stanowiło ją trzynaście kobiet doświadczonych chorobą nowotworową zajmujących się twórczością literacką oraz sześć liderek Stowarzyszenia Amazonki. Osoby te zostały wytypowane do badania na podstawie konkretnych, trafnie sprecyzowanych kryteriów, zapewne w oparciu o technikę dostępności badanych (czasem określaną jako dobór akcydentalny). W dalszej części znajdujemy dokładną charakterystykę każdej badanej osoby oraz zestawienie ich danych socjodemograficznych w ujęciu tabelarycznym (tabela nr 1 i 2).

Dopełnieniem informacji tej części jest opis przebiegu i procedury badania zawarty w podrozdziale piątym. To poprawnie skonstruowany zbiór treści ukazujący poszczególne etapy badań w aspekcie organizacyjnym, dopełniony informacjami o trudnościach związanych z doбором grupy badanej oraz przeszkodami wynikającymi z pandemii, a także informacjami dotyczącymi biografii samej Autorki rozprawy.

Uogólniając – nieco chaosu wnosi opis metod i technik badawczych, co jednak nie przesłania wartości całej koncepcji badawczej, którą mimo kilku uwag, oceniam pozytywnie. Widoczny jest związek merytoryczny między celem i problematyką badań, dobór metody gromadzenia danych oceniam pozytywnie, podobnie jak dobór grupy badanej. Jest to zatem projekt badawczy, który spełnia podstawowe wymagania metodologiczne. Doceniam jego wartość poznawczą, dostrzegam orientację Badaczki w problematyce metodologicznej, widoczną w samej konstrukcji koncepcji oraz w uzasadnianiu doboru jej poszczególnych elementów.

Wyniki badań

W następstwie skonstruowanej koncepcji badań Doktorantka uzyskała interesujące zbiory danych. Zostały one przedstawione w rozdziale trzecim składającym się z siedmiu podrozdziałów. Także i w przypadku treści tej części pomijam dokładną ich charakterystykę koncentrując się na ocenie ogólnej.

To objętościowo zdecydowanie najszersza część pracy, została zawarta na ponad trzystu stronach standardowego maszynopisu. Struktura części empirycznej koresponduje (choć nie odzwierciedla w pełni) z zakresem tematycznym sformułowanych pytań badawczych. Pierwsze dwa podrozdziały zostały poświęcone biografii Amazonek (pierwszy – przed zdiagnozowaniem choroby, drugi – po zdiagnozowaniu raka piersi). Trzeci podrozdział

obejmuje zagadnienia ich twórczości, kolejny – obecności tej twórczości w systemie biblioteczno-informacyjnym. Piąty podrozdział zawiera treści dotyczące recepcji omawianej twórczości. W szóstym znajdujemy problematykę obejmującą działanie Stowarzyszenia Amazonki. Podrozdział siódmy stanowi pewnego rodzaju podsumowanie i uporządkowanie części empirycznej, zawiera charakterystykę oraz typologię biografii twórczych bohaterek pracy.

Konstrukcja wewnętrzna pierwszych dwóch podrozdziałów jest przejrzysta i prosta. Autorka, w obrębie zidentyfikowanych kategorii (np. w podrozdziale pierwszym: edukacji i kariery zawodowej, relacji rodzinnych i społecznych, emocji i wartości, uczestniczenia w kulturze), przedstawia wypowiedzi badanych kobiet po czym prezentuje komentarze własne. Komentarze te zwykle sprowadzane są do prostego opisu, w niektórych przypadkach także odniesień porównawczych między wypowiedziami Amazonek. Całość podrozdziałów zamykają uporządkowane wnioski.

Podrozdział trzeci otwiera ilościowa analiza bibliograficzna dorobku piśmienniczego Amazonek zestawiona w tabelach. To interesujące dopełnienie prowadzonych badań. W kolejnych częściach Doktorantka wraca do przyjętego schematu: przywołanie wypowiedzi badanej osoby i krótki komentarz. Treści kolejnych podrozdziałów skupiają się na twórczości, zatem dotyczą różnorodności gatunkowej publikacji, kwestii edytorskich i wydawniczych oraz tematyki ich opracowań. Obecność twórczości literackiej badanych w systemie biblioteczno-informacyjnym została przedstawiona w formule mieszanej: ilościowej i jakościowej, natomiast zagadnienia omawiane w dwóch kolejnych podrozdziałach przyjmują postać schematu jakościowego. Biografie twórcze Amazonek zostały przedstawione w podrozdziale siódmym w postaci graficznej przy pomocy map wiedzy – to kapitalna synteza i zarazem uporządkowanie zebranych informacji. Dopełnieniem jest tabelaryczne zestawienie kategorii tworzące dwie hipotetyczne sylwetki twórcze badanych kobiet. Pozytywnie oceniam podjętą przez Autorkę tę próbę typizacji scharakteryzowaną także w formie opisowej.

Doceniam wartość poznawczą zebranego i zinterpretowanego materiału badawczego. Nie brakuje w nim informacji oryginalnych, osadzonych w konkretnych konotacjach sytuacyjnych – co stanowi walory pracy. Słabszą stroną tej części jest jej ateoretyczność. W trakcie prób interpretacji Doktorantka praktycznie wcale nie korzysta z teoretycznych podstaw (koncepcji, teorii) opisanych w pierwszej części pracy, nieco takich

odniesień znajdujemy jedynie w podsumowaniach poszczególnych podrozdziałów. Doktorantka w próbach interpretacji nie korzysta także z innych badań dotyczących podobnych analiz jako podstawy do porównywania zabranych informacji oraz tworzenia przydatnych punktów odniesień – szkoda tego typu analizy oraz osadzenie w teorii zapewne wzbogaciłoby dyskusję i pogłębiło interpretację zebranych informacji.

Pozytywnie oceniam zakończenie – przyjęło ono postać racjonalnego streszczenia obudowanego konkluzjami i dopełnionego postulatami wdrożeniowymi.

Ogólna ocena rozprawy

Wnikliwa analiza pracy pozwoliła już wcześniej odnieść się do jej części składowych. W tym miejscu pragnę wyrazić opinię globalną.

Tematyka rozprawy jest interesującym dopełnieniem obecnych badań nad aktywnością twórczą osób przewlekle chorych. Została osadzona w dyskursie interdyscyplinarnym, co pozwoliło Doktorantce na wielowątkowy ogląd podjętego problemu.

Generalnie (mimo drobnych uwag) pozytywnie oceniam teoretyczne podstawy badań ulokowane w pierwszej części rozprawy. Treści te stanowią poprawnie skomponowane tło przygotowanego projektu badawczego. Kandydatka wykazała się dobrą znajomością literatury, umiejętnością konstruowania uogólnień i wnioskowaniem. Bibliografia w pracy jest obszerna – została zawarta na ss. 418 – 428. Obejmuje przede wszystkim prace pedagogiczne, psychologiczne, literaturoznawcze, socjologiczne oraz z zakresu metodologii nauk społecznych.

Lilianna Kurek podjęła się badań osadzonych przede wszystkim w paradygmacie interpretatywnym, które dopełniła analizami ilościowymi. Widoczny jest merytoryczny związek między celami i problemami badawczymi. Pozytywnie oceniam dobór metod i technik badawczych. Mimo wskazania pewnych wątpliwości (zwłaszcza w obszarze opisu meto, technik i narzędzi badawczych) pozytywnie oceniam cały projekt badań. Projekt ten pozwolił na zebranie interesującego zbioru informacji. Zostały one szczegółowo przedstawione i omówione w obszernej części trzeciej pracy. Tę część opiniuję jako wartościową poznawczo. Słabszą stroną tej części jest niski stopień osadzenia interpretacji w teorii – co zapewne wzbogaciłoby prowadzone analizy. Niemniej jednak dostrzegam wartość poznawczą prezentowanych w tym rozdziale treści. Na szczególne uznanie zasługuje udana

próba typizacji sylwetek twórczych badanych kobiet przedstawiona w podrozdziale siódmym.

Biorąc pod uwagę poczynione uwagi stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Lilianny Kurek, pt. *Twórczość literacka Amazonek. Między terapią a sztuką. Studium przypadku*, spełnia wymagania stawiane w obowiązujących przepisach prawa rozprawom doktorskim i wnoszę na tej podstawie o dopuszczenie Jej do dalszych etapów procedury doktorskiej.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jan J.' or similar, written in a cursive style.